

Kursaal d'Ostende

Festival International de Musique et de Danse 1960
Internationaal Muziek- en Dansefestival 1960

Sous le Haut Patronage de Sa Majesté
la Reine Elisabeth et sous le Patronage du
Ministre de l'Instruction Publique

Onder de Hoge Bescherming van Hare Hoog-
heid Koningin Elisabeth en onder de Bescher-
ming van de Minister van Openbaar Onderwijs

SALLE DES CONCERTS
KONCERTZAAL

DIMANCHE 10 JUILLET 1960 à 21 h.
ZONDAG 10 JULI 1960 te 21 uur

REQUIEM

G. VERDI

par — door

Het Utrechts Stedelijk Orkest

et — en

Het Amsterdams Oratorium Koor

direction — leiding

Piet VAN EGMOND

avec — met

CORRY BIJSTER, WILHELMINE MATTES
REINIER SCHWEPPE, HERMAN SCHEY

La vie de Verdi

Het leven van Verdi

Verdi est né le 10 octobre 1813 dans un petit village des environs de Parme où son père était aubergiste. Comme bien des génies de la musique, le jeune Verdi montra très tôt une vive inclination pour l'art musical.

Grâce à la protection d'un commerçant de sa ville, Antonio Barezzi, il put commencer ses études musicales et obtenir une bourse d'études qui lui permit d'aller perfectionner ses dons à Milan même. Refusé au conservatoire sous le vain prétexte d'une limite d'âge, Verdi commença ses études musicales sous la direction de Provesi pour les terminer sous la direction de Vincenzo Lavigna.

A vingt ans, il se fit remarquer en dirigeant d'une façon magistrale, une exécution de la « Création » de Haydn. C'était là le départ d'une carrière musicale prodigieuse : c'est pour se distraire de petites intrigues provinciales que Verdi composa son premier opéra : *Oberto*, qui fut représenté à la Scala de Milan en 1839. Ce fut ensuite, *Le faux Stanislas*, *Nabuchodonosor*, *Hernani*, *Alzire*, *Attila*, *Macbeth*, etc...

Très jeune, Giuseppe Verdi avait épousé la fille aînée de son protecteur Barezzi ; il eut la douleur de perdre en moins d'un an, sa femme et ses deux enfants.

Ses opéras lui furent peut-être un réconfort car ils recueillirent, de scènes en scènes, d'énormes succès.

De telle sorte qu'en 1849, à peine âgé de 36 ans, Verdi est pratiquement le maître incontesté du théâtre italien. Il est sûr de son avenir et il est riche.

Il s'installe dans sa villa de Santa-Agata, avec la cantatrice Giuseppina Strepponi qui avait compris dès le premier opéra de Verdi, le génie de son compositeur.

Dans cette période heureuse qui s'ouvrait pour lui, Verdi composa quelques autres opéras, et enfin ses trois chef-d'oeuvres que sont *Rigoletto*, *Le Trouvère* et *La Traviata*. Par ces trois dernières oeuvres, Verdi a su porter à sa perfection le style d'opéra qui s'était lentement élaboré en Italie pendant la première moitié du XIX siècle. Le fait prodigieux est la fraîcheur dont témoigne le compositeur dans ces trois grandes oeuvres.

Verdi werd geboren de tiende oktober 1813 in een klein dorpje bij Parma waar zijn vader een « cafetiere » was. Zoals zovele muzikale genieën toonde Verdi zeer vroeg een grote aanleg voor de muziek.

Dank zij de steun van een handelaar uit zijn stad, Antonio Barezzi, kon hij zijn muzikale studies aanvangen en een beurs bekomen die hem toeliet zijn gaven in Milaan te gaan vervolmaken. Aan het konservatorium werd hij geweigerd, zo gezegd omdat hij de leeftijdsgrens had overschreden, Verdi begon dan zijn muzikale studies onder leiding van Provesi om ze onder Vincenzo Lavigna te beëindigen.

Toen hij twintig jaar was trok hij de aandacht op zich door op meesterlijke wijze « De Scheping » van Haydn te dirigeren. Dat was het vertrekpunt van een wonderbare muzikale loopbaan : om zich wat te verstrooien van vele kleingeestige intrigues componeert Verdi zijn eerste opera : *Oberto*, die in 1839 in de Scala van Milaan werd opgevoerd. Andere opera's volgden : *De valse Stanislaus*, *Nabuchodonosor*, *Ernani*, *Adzir*, *Attila*, *Macbeth*, enz...

Giusepe Verdi trouwde zeer jong met de dochter van zijn beschermer Barezzi ; hij moest het vreselijk lot ondergaan in minder dan een jaar zijn vrouw en zijn beide kinderen te verliezen. Zijn opera's waren voor hem een troost aangezien ze enorme successen oogstten. Zo groot was zijn triomf dat Verdi in 1849, nauwelijks 36 jaar oud, de onbetwistbare meester van het Italiaans Theater mag worden genoemd. Zijn toekomst is verzekerd en hij is rijk.

Hij neemt zijn intrek in zijn villa « St. Agata » samen met de zangeres Giuseppina Strepponi die reeds vanaf zijn eerste opera het genie van haar komponist had begrepen.

In deze gelukkige periode die aldus inzette schreef Verdi enkele andere opera's eigenlijk zijn drie meesterwerken : *Rigoletto*, *Il Trovatore* en *La Traviata*.

De operastijl die zich in Italië gedurende de eerste helft van de XIXe eeuw langzaam een weg had gebaand bracht Verdi door deze laatste drie meesterwerken tot volmaaktheid. In deze drie grote werken betuigt Verdi van een ongelooflijke frisheid hetgeen werkelijk wonderbaar mag worden geacht.

Succède ensuite un déclin momentané : les Vêpres Siciliennes comme Simon Boccanegra sont sans conteste inférieurs à Rigoletto ou à la Traviata. Désormais à l'abri du besoin, Verdi ralentit alors le rythme de sa production mais par contre il en soigne davantage la composition. En 1871, Ismaïl Pacha lui commande Aïda. Pour tous, cette oeuvre monumentale parut être la dernière du maître ; en effet, Verdi avait près de 60 ans et n'éprouvait plus qu'un grand amour pour la vie en elle-même et aussi pour la vie campagnarde.

Cependant, — les loisirs lui en offraient le temps — Verdi composa encore la Messe de Requiem qu'on pourra entendre ce soir. Ce fut ensuite Othello, Falstaff...

La solitude devait assombrir les dernières années de Verdi : il vit disparaître coup sur coup des amis de ses premières batailles artistiques et enfin, en 1897, sa femme Giuseppina Strepponi qu'il n'avait plus quittée depuis près de 50 ans.

Pour passer le temps dans les immenses pièces solitaires de son immense villa, Verdi composa encore quatre pièces sacrées, et ses funérailles furent, en 1901, une grandiose manifestation de deuil national italien.

« Je prétends qu'il y a plus de substance et plus d'invention véritable dans un air de Verdi que dans la rhétorique et les vociférations de la tétralogie » a écrit à peu près Igor Stravinsky et sans doute, ne peut-il y avoir de plus bel hommage au génie de Giuseppe Verdi.

Daarop volgt de tijdelijke inzinking : De Siciliaanse Vespers zijn evenals Boccanegra ontegensprekelijk van minder belang dan Rigoletto of La Traviata.

Nu hij voor goed uit de nood geholpen is produceert hij minder regelmatig doch verzorgt des te beter de partituur.

In 1871 bestelt Ismaïl Pacha hem « Aïda ». Door iedereen werd dit monumentaal werk als het laatste van de meester aangezien, Verdi was immers bijna zestig jaar en koesterde een grote liefde voor het leven op zich zelf en voor het landelijk leven.

Hij schreef nochtans nog — hij had er voldoende vrije tijd voor — de Requiemmis welke men deze avond kan beluisteren. Vervolgens, Othello, Falstaff...

Een groeiende eenzaamheid verduisterde de laatste jaren van Verdi's leven : een na een zag hij zijn vrienden van het eerste uur verdwijnen en tenslotte in 1897 zijn vrouw Giuseppina Strepponi die hem bijna 50 jaar lang was trouw gebleven.

Om in de eenzame vertrekken van zijn overgrote villa de tijd te doden schreef Verdi nog vier kerkelijke werken. In 1901 werd zijn teraardebestelling een machtige manifestatie van nationale rouw.

« Ik beweer dat er meer vorm en waarachtige inventie steekt in een aria van Verdi dan in de grootsprakerigheid en het geschreeuw van de Tétralogie » schreef, ongeveer, Igor Stravinsky. Een schonere hulde aan het genie van Giuseppe Verdi kan men ongetwijfeld moeilijk indenken.

LE REQUIEM

Messe pour solistes, chœur et orchestre, le Requiem de Verdi a été exécuté pour la première fois en 1874. L'athéisme de Verdi n'était pas tel qu'il aille jusqu'à nier l'existence de quelque être supérieur, et c'est pourquoi, considérée sous cet angle, la religion n'est point absente de l'oeuvre de ce compositeur. Il avait, en quelque sorte, le sens d'une grandeur dépassant l'homme et il lui fallait exprimer cette « mystique » pour s'élever jusqu'au drame de la vie terrestre. Ceci étant connu, il est facile de comprendre pourquoi Verdi, tout imprégné de religiosité, fut attiré par ce genre particulier qu'est une messe funèbre.

HET REQUIEM

De Requiemmis van Verdi voor solisten, koor en orkest werd voor de eerste maal uitgevoerd in 1874. Het atheïsme van Verdi was niet zodanig dat hij het bestaan van een Opperwezen verloochende, aldus beschouwd was deze komponist absoluut niet ongelovig. Hij voelde als het ware een zekere macht die de mens overtreft aan en hij moest deze « mystiek » uitdrukken om zich te verheffen boven het drama van het aardse leven. Wanneer we dit weten kunnen we gemakkelijk begrijpen waarom Verdi, gans in vervoering voor het religieuze, zich aangetrokken voelde voor de ongewone verscheidenheid waaruit een dodenmis is samengesteld.

L'action y est ramenée du ciel sur la terre et y développe donc tout le drame de l'homme en face de la mort : l'angoisse même de Verdi.

Exécutée à Milan, la messe de Requiem remonte en partie à une conception antérieure : en effet, à la mort de Rossini (1868), Verdi avait lancé la proposition, sans doute un peu illusoire, d'une messe de Requiem que composeraient ensemble, en une sorte d'oeuvre collective, les plus grands musiciens italiens du moment. Verdi avait choisi pour lui-même — et il l'avait déjà préparé — le « Libera me ».

On a fait souvent au Requiem le reproche d'avoir un caractère trop théâtral et trop mélodramatique. Une telle accusation est dépassée quand on veut bien considérer le caractère profondément humain et profondément moral de la religiosité de Verdi.

Dans cette oeuvre, libérée enfin des entraves de la vraisemblance dramatique, l'imagination musicale de son auteur peut donner libre cours à son élan ; cette imagination est le noyau générateur de l'oeuvre et elle éclate dès le début.

Les différentes parties de cette messe sont peut-être inégales mais toujours elles témoignent de ce souci de grandeur qui n'a jamais manqué à Verdi et c'est pourquoi le « Dies irae » a atteint une violence que certains ont qualifiée de « michelangelesque », et même d'un volume quasi-wagnérien.

INTROIT

Lorsque le prêtre monte à l'autel pour dire la messe, le chœur chante l'Introït ; dans ce passage, la musique de Verdi s'élève comme une procession, solennelle, calme, ardente et profonde également, afin d'obtenir la paix éternelle. De là le ton mineur qui se transforme progressivement en un majeur éblouissant et grandiose pour glorifier enfin la toute-puissante bonté de Dieu.

KYRIE ELEISON

Basé sur une ancienne litanie, c'est-à-dire sur une série de supplications qui se rapportent aux vœux et aux désirs de la communauté assemblée, le Kyrie Eleison est une des parties les plus frappantes du Requiem de Verdi. Chanté 9 fois et divisé en 3 groupes s'adressant chacun à une des personnes de la Trinité, ce Kyrie est écrit en un tempo rapide dont les mélodies reçoivent un relief impressionnant grâce aux solos et à un crescendo puissant : Verdi a réussi incontestablement à faire de cette partie, un véritable chef-d'oeuvre d'homogénéité et de solennité.

DIES IRAE

C'est dans la première partie du 13e siècle que le père Franciscain Thomas de Celano écrivit son impressionnante paraphrase du texte du « Libera me » : le « Dies irae ».

De handeling er in wordt geleid van uit de hemel op de aarde waar gans het drama van de mens in het aanschijn van de dood zich afspeelt : de angst zelf van Verdi.

Het Requiem dat in Milaan werd uitgevoerd behoort gedeeltelijk tot een vroeger plan : Verdi had inderdaad bij de dood van Rossini een voorstel gedaan dat echter nooit werd aangenomen. De grootste Italiaanse komponisten van het ogenblik zouden elk een deel schrijven en aldus zou een soort kollektief werk het licht zien. Zelf had Verdi voor zich het « Libera me » gekozen en reeds gecomponeed.

Zeer dikwijls heeft men het Requiem verweten een te theatraal karakter te hebben en te melodramatisch te zijn. Een dergelijke beschuldiging is voorbijgestreefd wanneer men het diepmenselijk karakter en de diepe moraal van Verdi's religiositeit wil beschouwen.

In dit werk los van alle hinderpalen van schijn - dramatiek, kon Verdi's muzikale verbeelding vrije teugel laten aan haar veerkracht ; deze verbeelding is de scheppingskern van het werk en van de eerste maten af springt ze open.

De verschillende delen van deze mis zijn misschien van ongelijke waarde, doch ze getuigen steeds van Verdi's zorg en drang naar grootsheid en daardoor bereikt het « Dies irae » een geweld dat sommigen beschrijven als van een Michelangelo en zelfs als van een Wagneriaans volume.

INTROIT

Wanneer de priester het altaar betreedt om de mis te lezen, zingt het koor het Introït. Verdi's muziek klinkt in dit deel als een processie, waardig, kalm, vurig en diep tegelijk, ten einde de eeuwige rust te bekomen. Daardoor die mineurtoon welke geleidelijk, eerst in een schitterende en uiteindelijk in een werkelijk grandiose grote toonaard wordt veranderd om de almachtige goedheid van God te verheerlijken.

KYRIE ELEISON

Het Kyrie Eleison behoort tot de meest treffende delen van het Requiem. Het is gebaseerd op een oude litanie, een reeks aanroepingen die betrekking hebben met de wensen en de verlangens van de samengekomen gemeenschap.

Het wordt negen maal gezongen en is verdeeld in drie groepen die elk een Persoon van de Drievuldigheid aanroepen. Dit Kyrie is geschreven in een vlug tempo waarvan de melodien een indrukwekkend relief verkrijgen door de brede imitaties bij de solisten en door een machtig crescendo : Verdi lukte in dit deel ongetwijfeld een meesterwerk van homogeniteit in de koren en van grootse plechtigheid.

DIES IRAE

In de eerste helft van de 13e eeuw maakte de Franciscaan Thomas van Celano zijn in-

Dans ce chant, on retrouve toute l'essence de la foi, telle qu'elle était ressentie au Moyen-Age, marquée par une panique devant la mort et empreinte d'une sensibilité virant parfois au sentimentalisme. Teinté de toutes ces nuances, le Dies Irae est un chant de toute beauté qui prolonge jusqu'à nous les angoisses du Moyen-Age. La crainte du jugement dernier se manifeste avec une force dramatique et les deux idées qui dominent l'ensemble de ce chef-d'œuvre sont la mort et la résurrection.

OFFERTOIRE

Si l'Introït est le chant d'introduction de la messe, l'Offertoire en est la plus simple mais aussi la plus intime partie parce qu'elle est réellement le cœur même de l'alliance de l'homme avec Dieu. Verdi a démontré qu'il avait très bien compris, tout athée qu'il était, la prière simple, modeste et émouvante de l'offrande dans la messe des morts, et il a dû choisir la forme la plus simple et la plus lyrique qu'il était possible. Il a su exprimer également un romantisme que les événements de la vie n'avaient pas entamés.

SANCTUS

Bach avait su donner à l'ancien contrepoint une véritable grandeur que le romantisme était tout près d'abandonner. Le « Sanctus » de ce Requiem réconcilie les deux écoles car en effet sa forme fugative et sa mélodie italienne se confondent dans les louanges et dans la glorification de Dieu.

AGNUS DEI

L'« Agnus Dei » de Verdi se caractérise par une grande simplicité, même si cette simplicité est remplie de trouvailles mélodiques et d'une richesse harmonique. Ces deux caractéristiques en font un chef-d'œuvre. Prière pour le pardon et toute remplie d'abnégation, cette partie du Requiem évoque irrésistiblement la parole de St Jean quand il a attiré l'attention de ses disciples sur le Seigneur en leur disant : « Voici l'Agneau de Dieu qui rachètera tous les péchés de la terre ».

COMMUNIO

La « Communion » constitue la suite de l'Offertoire car elle est en effet une prière de remerciement, d'action de grâces, et de confiance totale envers le Créateur.

LIBERA ME

Il a déjà été question du « Libera me » dans l'introduction du « Dies irae ». Cette prière constitue en quelque sorte la fin majestueuse et grandiose de l'œuvre de Thomas de Celano. Verdi y rappelle également les deux idées principales de la messe de Requiem : le ciel et l'enfer, qui constituent, en fait, tout le drame de la vie humaine et exprime l'angoisse profonde du compositeur.

drukwekkende omschrijving van het « Libera me » : het « Dies irae ».

In deze zang vindt men de diepe zin van het geloof zoals men ze in de Middeleeuwen aanvoelde terug, gekenmerkt door een hevige onrust voor de dood en een overgevoeligheid welke soms bij het sentimentele aanleunt. Samengesteld uit al deze schakeringen is het Kyrie een buitengewoon mooie zang die op sublieme wijze de deemstering van de Middeleeuwen inluit.

De angst voor het laatste oordeel vindt men er in terug met een sterk dramatische kracht. De twee hoofdgedachten die het geheel domineren zijn de dood en de verrijzenis.

OFFERTORIUM

Indien het Introït de inleidingszang is van de mis, is het Offertorium het meest eenvoudige, doch ook het meest intieme deel er van. Het is immers het hart van de vereniging van de mens met God.

Verdi, hoewel hij atheïst was, heeft aangevoeld dat hij zeer goed dit eenvoudig, bescheiden en ontroerend gebed bij de offerande in de dodenmis begreep. Hij gebruikte immers de meest simpele en meest lyrische vorm welke mogelijk is.

Hij wist aldus de verlangens uit te drukken van een nog ideaal romantisme, ongerept door de levensgebeurtenissen.

SANCTUS

Bach gaf aan het oude contrapunt een waarachtige grootheid welke door het romantisme zo goed als vergeten was. Het « Sanctus » van dit Requiem verzoent de beide scholen want haar fugatische vorm en Italiaanse melodie zijn verweven in het loven en het verheerlijken van God.

AGNUS DEI

Verdi's « Agnus Dei » wordt gekenmerkt door een grote eenvoud zelfs indien deze eenvoud gevuld is met melodische vondsten en een harmonische rijkdom.

Deze twee kenmerken maken het tot een meesterwerk.

Dit deel van het Requiem dat een bede om vergiffenis inhoudt vol zelfverloochening, roept onwillekeurig de woorden van de H. Johannes op wanneer hij spreekt tot zijn leerlingen over de Heer : « Zie het Lam Gods dat alle zonden der wereld zal uitboeten ».

COMMUNION

Het Communio vormt een vervolg op het Offertorium. Het is inderdaad een dankgebed dat het volledig vertrouwen in de Schepper uitdrukt.

LIBERA ME

In de inleiding tot het « Dies irae » spraken we reeds over het « Libera me ». Dit gebed sluit als het ware op majestatische en grandiose wijze het werk van Thomas van Celano af. Verdi roept er eveneens de twee hoofdgedachten van de Requiemmis in op : de hemel en de hel.